

INTERWENCJA FIZYCZNA JAKO ALTERNATYWNA FORMA KOMUNIKACJI Z AGRESYWNYM NIELETNIM W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

Michał TALAGA ¹

PHYSICAL INTERVENTION AS AN ALTERNATIVE FORM OF COMMUNICATION WITH AN AGGRESSIVE CHILD IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

¹ Zakład Karny w Rawiczu, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Lesznie, Poland, Email: bss.mita@interia.pl, ORCID iD: 0000-0002-4417-3320

 Competing interests : The author declare no competing interests.

 Publisher's Note: Slovak Society for Environment stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2021 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

 Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

ABSTRAKT

Interwencja fizyczna według europejskich standardów rozpatrywana jest jako wprowadzenie w sytuacjach wyjątkowych, trudnych, kryzysowych specyficznych metod komunikacji wdrażanych do pracy z nieletnim w środowisku szkolnym czy też innej placówki wsparcia. W aktach agresji pracownik pedagogiczny zobligowany jest do zatrzymania dalszej eskalacji przemocy poprzez zastosowanie narzędzi bezpiecznych dla wszystkich uczestników zdarzenia. Zwykle odbywa się to poprzez standardowe metody komunikacji. Jednak część destrukcyjnych zachowań wymyka się ich oddziaływaniom. Wtedy wprowadza się alternatywne sposoby komunikacji, poprzez kontakt, zwane interwencją fizyczną, polegające na bezpośrednim i fizycznym zatrzymaniu agresji. Działania podejmowane są jedynie dla zapewnienia opieki i bezpieczeństwa dziecku. Zasady działania oraz metody pracy w sytuacji eskalacji agresji dostępne dla każdego, dla którego ważne jest bezpieczeństwo oddanych opiece nieletnich, znajdują się w treści poniższego artykułu.

SŁOWA KLUCZE: *Interwencja fizyczna; komunikacja; agresja; dzieci; nieletni; szkoła; zakład poprawczy; poprawa; edukacja; sytuacje trudne; sytuacje kryzysowe w szkole; środowisko szkolne; wsparcie w pracy; nauczyciel; przemoc.*

ABSTRACT

According to European standards, physical intervention is considered as the introduction in exceptional, difficult, crisis situations of specific communication methods implemented to work with minors in a school environment or other support facility. In acts of aggression, the pedagogical worker is obliged to stop the further escalation of violence by using tools that are safe for all

participants of the event. This is usually done through standard communication methods. However, some destructive behaviors elude their impact. Then, alternative methods of communication through contact are introduced, called physical intervention, consisting in the direct and physical stopping of aggression. Actions are taken only to ensure the care and safety of the child. The principles of action and methods of work in a situation of escalation of aggression available to everyone for whom the safety of minors in their care is important, can be found in the following article.

KEYWORDS: *Physical intervention; communication; aggression; children; minor; school; correctional facility; correct; education; difficult situations; emergencies at school; school environment; work support; teacher; violence.*

Jako gatunek porozumiewamy się przy pomocy głównie języka. Oczywiście wraz z rozwojem cywilizacji wzrasta liczba sposobów komunikacji, jednak w podstawowej relacji porozumiewamy się werbalnie. I w tym zakresie w dużej mierze się kształcimy. Są jednak sytuacje, w których komunikacja standardowa jest utrudniona lub po prostu nie dociera do naszego odbiorcy. Taką jest zachowanie destrukcyjne skierowane przeciwko sobie, innym osobom czy otoczeniu. Wtedy jesteśmy zmuszeni wprowadzić alternatywne sposoby komunikacji, które skutecznie zatrzymają te zachowanie i zapewnią opanowanie zdarzenia. Tym jest interwencja fizyczna.

Praca nad zagadnieniem interwencji fizycznej w Polsce rozpoczęła się od inspiracji wywołanej przez Ewę i Jacka Morawskich z Instytutu Amity, którzy to poszukiwali metody wspierającej trening zastępowania agresji. Wynikało to z potrzeby stworzenia komplementarnego systemu interwencji fizycznej dostosowanego do pracy z osobami nieletnimi. Powstał koncept, który od tego momentu się rozwija i jest nauczany na szkoleniach organizowanych przez placówki zainteresowane uzyskaniem praktycznych narzędzi wspomagających podczas ich codziennej pracy. Dziś profesjonalne kadry pedagogiczne powinny mieć pełne przygotowanie, również obejmujące sytuacje krytyczne czy kryzysowe mogące wystąpić w placówce. Komplementarne podejście do wychowanka i tematu zapewnienia bezpieczeństwa jego oraz całej społeczności instytucji jest tylko wypełnieniem nałożonych na pracowników obowiązków. Bez względu na to czy mówimy o interwencji fizycznej w szkole, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, pogotowiu opiekuńczym, czy też mówimy o szerszej formule użycia środków przymusu bezpośredniego w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i młodzieżowych ośrodkach wychowawczych. Kadra, która podejmuje pracę z nieletnimi (zarówno ta pedagogiczna jak i realizująca zadania w kontakcie z nieletnimi – strażnicy) nie posiada właściwych narzędzi pozwalających skutecznie opanować sytuację zaburzenia równowagi tj. reagowania lub przeciwdziałania występowania sytuacji kryzysowych w placówce. Nie podejmowano w Polsce w tym zakresie badań, tym samym nie przygotowywano w trakcie studiów akademickich jak przyszły nauczyciel, pedagog, psycholog, wychowawca, terapeuta ma poradzić sobie z np. agresją fizyczną podopiecznego. W świecie akademickim jak i praktyków ten temat zwykle był przemilczany. Przekazywano sobie jedynie w tzw. kuluarach wypracowane przed laty metody pracy w takich sytuacjach. Zwykle oparte to było na intuicyjnym podejściu, doświadczeniu własnym. Opierało to się skutecznie rozważaniom teoretycznym, bo z jakiś względów „nie wypadało” się tym zajmować. Stąd też często pozostawiano pracowników nie przygotowanych lub nie pełnie przygotowanych na sytuacje, gdzie standardowe sposoby komunikacji zawodziły. Ma to odzwierciedlenie w opiniach pracowników placówek jakie otrzymują podczas szkoleń oraz informacji dostępnych od organów kontrolnych. Z pewnością dokonany przegląd programów studiów pedagogicznych i psychologicznych, czyli tych przygotowujących do pracy z z nieletnimi zwłaszcza, największych Polskich uczelni nie zawiera takiego przedmiotu. Brak godzin przeznaczonych na tego typu zajęcia nie w pełni przygotowuje młodych adeptów do pracy. Choć mamy też i oznaki zmian w modelu kształcenia pedagogów. W roku akademickim 2021/2022 Wyższa Szkoła Humanistyczna w Lesznie wprowadziła przedmiot Interwencja Fizyczna.

Najlepszą interwencją fizyczną jest ta, której nie trzeba wprowadzać. Wszelkie formuły komunikacji standardowej wdramy celem deeskalacji konfliktu. W przypadku bezskuteczności prowadzonych oddziaływań zmuszeni jesteśmy wprowadzić alternatywną formę komunikacji, interwencję fizyczną.

Podczas interwencji fizycznej komunikujemy się z podopiecznym poprzez nawiązanie niezbędnego kontaktu fizycznego proporcjonalnego do danego zdarzenia, który ma tylko i wyłącznie spowodować zaprzestanie agresywnych zachowań. Bo w ten sposób zapewniamy bezpieczeństwo wszystkim uczestnikom zdarzenia. Nierzadko nasi podopieczni nie potrafią się inaczej zachować w zestawieniu z sytuacją trudną, są to ich wyuczone sposoby reakcji, często spowodowane pewnymi deficytami. Istotne jest, że mogą mieć w nas wsparcie. Również w takich sytuacjach, gdzie sami zaburzają równowagę systemu. Ale jest to ich swoistego rodzaju wołanie o pomoc. I my musimy mu pomóc. Choćby zatrzymując, obchwytyjąc, podtrzymując, inaczej mówiąc blokując możliwości ruchowe. Często przypomina to przytulenie np. z przejściem kończyn górnych z jednoczesnym ich zablokowaniem. Tak by sobie oraz innym nie zrobił w tym momencie krzywdy. Oczywiście równolegle prowadzona jest standardowa komunikacja z nim, gdyż w pewnym momencie przedostaniemy się ze swoimi komunikatami językowymi. Interwencja jak sama nazwa wskazuje jest określona czasowo, intencjonalnie do osiągnięcia celu i na tym się kończy. Po zastosowaniu, gdzie napięcie psychoruchowe zostanie obniżone na tyle, że podopieczny będzie gotowy na współpracę i reagował na standardowe sposoby komunikacji, po przeprowadzeniu do miejsca bezpiecznego, możemy rozpocząć proces standardowej pracy do jakiej jesteśmy przygotowani. Po interwencji zawsze obejmujemy wychowanka, jak i uczestników zdarzenia, oddziaływaniami pedagogiczno-psychologicznymi. Nie pozostawiamy ich bez tego kroku. Sytuacja ma być tym samym zamknięta.

Jednym z podstawowych założeń interwencji jest maksymalizacja skuteczności przy minimalizacji czasu. Operujemy zasobami (techniki, ilość osób) w czasie jak najkrótszym, co przekłada się na efektywność. Im interwencja trwa dłużej tym istnieje możliwość pojawienia się dodatkowych zmiennych wpływających na jej skuteczne działanie. Interwencję prowadzimy najczęściej w więcej osób, z pewnością w więcej niż jedną. Podstawową jednostką interwencyjną są dwie osoby. Optymalnie trzy. Wszystko zależy od sytuacji. Istotne jest to, że interwencję fizyczną wprowadzamy wyłącznie wtedy, gdy inne sposoby nie przyniosły skutku. Znaczący to, że prowadzone oddziaływania pedagogiczno-psychologiczne i terapeutyczne okazały się w tej właśnie sytuacji nieskuteczne. Wprowadzenie jej jest zawsze ostatecznością i z wielką rozważą powinno być stosowane. Czy jest ona przejawem bezradności? Nie. A jeśli już to tylko bezradności w użyciu dostępnych środków oddziaływań. W wypadku konieczności zatrzymania agresji pracownik zmuszony zostaje do zastosowania innych rozwiązań, które pozwolą opanować sytuację. W ten sposób pomaga wychowankowi. Nawet poprzez wdrożenie interwencji fizycznej. Podjęcie decyzji o zastosowaniu interwencji fizycznej i jej następcze uruchomienie nie należy traktować jako porażki pedagogicznej. Jest to tylko inny sposób dotarcia do niego, inny sposób komunikacji, alternatywne oddziaływanie. Wprowadza się w interwencji również określone „głaski”, słowa, gesty, które mają wielokrotnie skuteczność podjętych działań i spowodować otwarcie odbiorcy na oddziaływanie. Przypomina to prace z ciałem opisywaną w wielu teoriach, z widocznym wymiarem terapeutycznym. Wyprowadzenie podopiecznego ze stanu pobudzenia psychoruchowego przejawiającego się przykładowo zachowaniami destrukcyjnymi stanowi podstawowe zadanie w przypadku działań podejmowanych w warunkach interwencji fizycznej. Ale by to zrobić należy posiadać narzędzia, których pracownik w procesie szkolenia musi się nauczyć. Najlepszą drogą do bycia skutecznym jest operowanie na naturalnych odruchach i doświadczeniu. Nauczmy się określonych technik, gdy będą zgodne z naturalnymi tendencjami organizmu oraz kiedy poznany ich działanie na sobie, czyli doświadczymy. Praktyczne wykorzystanie zasad interwencji fizycznej oraz jej technik powinno zachodzić podczas szkolenia, gdzie uczestnik może na sobie ich doświadczyć. Dodatkowo system praktyczny, jeśli opiera się na zasadzie „technika bez techniki”, staje się systemem skutecznym. Im mniej skomplikowanych technik tym lepiej. Prostota pozwala na optymalizowanie interwencji w sytuacjach dużej dynamiki i kontrolę nad prowadzonymi działaniami. Stąd również system szkoleniowy musi te założenia uwzględniać.

Interwencja fizyczna to standardy jakie obowiązują w krajach zachodnich w zakresie komplementarnej pracy z nieletnimi. Nie jest możliwe przełożenie 1 do 1 metod pracy z prowadzenia interwencji wykorzystywanych w pracy z dorosłymi do pracy z nieletnimi. Są to zupełnie inne grupy i do każdej z nich obowiązują inne kryteria doboru metod. Choćby wobec nieletnich należy unikać

sprowadzania do parteru, czy zabronione jest powodowanie zaburzeń czynności oddechowych np. duszeń (gdzie w przypadku dorosłych duszenia są jednymi z wielu technikami obezwładnień). Można powiedzieć, że interwencja fizyczna wobec nieletnich musi być zawsze wzorcowa, bo skierowana jest do specyficznej grupy odbiorców. Ponadto jest to obwarowane zasadami szczegółowo regulującymi działalność poszczególnych placówek oraz wytycznych instytucji i organizacji zajmujących się respektowaniem praw dziecka (pomimo, że przekroczyło 18 rok życia jak to jest w przypadku nieletnich umieszczonych w placówkach poprawczych).

Interwencja fizyczna może przybrać formę pracy z ciałem klienta (dotyczy to pracy z dziećmi i młodzieżą z deficytami np. ze spektrum autyzmu), czy też użycie bądź wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej (dotyczy to pracowników zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych). Tutaj pracownicy tych ostatnich placówek mają zadanie ułatwione.

Umocowanie prawne w Ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z 2013 roku oraz w Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 roku nadaje im uprawnienia do użycia siły fizycznej w przypadku bezskuteczności oddziaływań pedagogiczno-psychologicznych. Jest to jedyny środek tzw. aktywny, którym mogą posługiwać się pracownicy tych trzech wymienionych rodzajów placówek. Pierwsze dwie podlegają Ministerstwu Sprawiedliwości (wykonujące środki poprawcze), zaś młodzieżowe ośrodki wychowawcze Ministerstwu Edukacji Narodowej (wykonujące środki wychowawcze). W każdej pracuje się z nieletnimi z tzw. zaburzeniami zachowania. Ustawodawca dał takie uprawnienia wszystkim pracownikom tych placówek. Nie tylko pewnej grupie, jak to jest w zakładach poprawczych czy schroniskach dla nieletnich, gdzie prócz kadry pedagogicznej współlistnieją strażnicy, ale nadano uprawnienia każdemu pracownikowi, bez względu na to, jaką funkcję w strukturze placówki sprawuje. W sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa każdy pracownik ma delegację do użycia bądź wykorzystania środków przymusu bezpośredniego.

Siłę fizyczną wprowadza się tylko wtedy, by zapewnić bezpieczeństwo w placówce oraz bezpieczeństwo wychowankom. Sytuacja zagrażająca bezpieczeństwu powoduje wdrożenie alternatywnych metod komunikacji, komunikacji alternatywnej w postaci wprowadzenia interwencji fizycznej, gdyż oddziaływania standardowe, w tej akurat sytuacji się nie sprawdziły. Pracownicy zobowiązani są do zapewnienia bezpieczeństwa podopiecznego, który w danej sytuacji trudnej nie jest w stanie poradzić sobie z napięciem i przejawia skrajne zachowania zagrażające jemu samemu lub otoczeniu. To pewnego rodzaju pomoc z zewnątrz, wyciągnięcie pomocnej dłoni, by wesprzeć go w trudnej sytuacji i przywrócić z destrukcyjnego stanu, dla niego samego. Po zastosowaniu interwencji fizycznej możemy ponownie realizować nasze działania opiekuńczo-wychowawczo-terapeutyczne. Ale zanim to nastąpi podopieczny musi wrócić do stanu równowagi. Pracownicy powinni współdziałać ze sobą w tym zakresie, gdyż w ten sposób wzmacniają system bezpieczeństwa, ale i wpływają na klimat organizacji. Interwencja zakłada pracę zespołową to po pierwsze. Po drugie oparcie i zaufanie do siebie pracowników podczas sytuacji trudnych niweluje powstanie sytuacji nieprzewidywanych. To bardzo istotne.

Podsumowując podczas pracy z nieletnim obowiązują zasady ujęte w ogólnych założeniach interwencji fizycznej. Interwencja zachodzi przy zachowaniu maksymalizacji skuteczności i jednoczesnej minimalizacji czasu. Te dwa czynniki muszą zachodzić łącznie. Inaczej interwencja zostać może poddana wpływowi dodatkowych zmiennych co spowoduje zaburzenie prowadzonych przez pracowników czynności na przykład w postaci tzw. chaosu. Pracując podczas interwencji z nieletnimi nie zaleca się sprowadzania do tzw. parteru. Działa się w pozycji stojącej. Jeśli należy osobę ustabilizować to przy wykorzystaniu płaszczyzn takich jak stoły. W przypadku unieruchomień są to pozycje siedzące i stojące. Jednak w przypadku gwałtowanych wyładowań należy zabezpieczyć osobę na tyle skutecznie, by nie stanowiła zagrożenia dla siebie oraz otoczenia. Stąd najlepszym miejscem do tego jest parter. Zwykle, poprzez znaczną dynamikę, sam podopieczny zmierza w jego kierunku. Nie pozostaje nic innego pracownikom jak podążać za klientem. Tam też najpewniej stabilizujemy ciało podopiecznego. Wobec nieletnich nie stosuje się duszeń jako technik obezwładnień. Nie dopuszcza się technik zaburzających pracę układu oddechowego, to jest nie zasłanianie się ust i nosa, nie uciska klatki piersiowej na wysokości pracy płuc oraz nie stosuje się

ucisków w obszarze szyji. Interwencja prowadzona jest zawsze z zachowaniem zasad BHP – choćby takich jak rękawiczki taktyczne, dzięki którym mamy zwiększenie pewności chwytu, a tym samym i zapewnienia bezpieczeństwa naszemu podopiecznemu. Interwencję prowadzi się w minimum dwie osoby. To jest podstawowa zasada, od której może istnieć odstępstwo, jeśli sytuacja tego wymaga lub nasze zasoby na to pozwalają. Inaczej minimalnym zespołem interwencyjnym są dwie osoby. W stosowaniu siły fizycznej konieczne jest uzyskanie przewagi sił. Stąd interwencję prowadzą dwie osoby. Celem optymalizacji podjętych działań interwencyjnych dołączamy kolejne osoby. Czasem interwencja przybiera formę wieloosobowej interwencji (udział czterech lub więcej osób). Im więcej osób zaangażowanych tym rzadziej dochodzi do samej interwencji, lub podjęta interwencja kończy się szybciej, czy jest przeprowadzona sprawniej, gdyż oponent stawia mniejszy opór. Podczas interwencji pracuje się z tak zwaną widownią, czyli osobami postronnymi. Przed wdrożeniem interwencji czy użyciem środków przymusu bezpośredniego wyprowadza się takie osoby z pomieszczenia. Mogą to być zarówno wychowankowie, jak i kadra nie zaangażowana w proces interwencji. Jeśli chodzi o wychowanków, to usunięcie ich pozwala na pracę indywidualną z przypadkiem, eliminujemy możliwość wpływania przez widownię na oponenta eskalując konflikt. Również oponent pozbawiony jest możliwości zyskania tzw. prestiżu czy zaistnienia w grupie. Ponadto zabezpiecza się interwenujących przed ewentualnym włączeniem się w konflikt osób postronnych, którzy przejawiają na dany moment wprowadzenia interwencji postawę bierną. Działanie osób zaangażowanych bezpośrednio w stosowanie środków przymusu bezpośredniego w postaci użycia siły fizycznej pozwala na swobodne działanie bez zagrożenia pojawieniem się ewentualnego ataku ze strony osób postronnych, czy eskalacji konfliktu na grupę. Kadra podczas interwencji może pełnić wiele ról. Nie trzeba się angażować bezpośrednio w działania interwencyjne z podopiecznym, jeśli tylko ilość osób jest wystarczająca lub posiadane przez nich zasoby pozwalają w sposób bezpieczny ją przeprowadzić. Do przykładowych działań, jakie w trakcie uruchomienia interwencji fizycznej podejmować może personel placówki należą: zabezpieczenie pomieszczenia przed wtargnięciem innych osób, opieka nad grupą wychowanków niezaangażowanych, rozmieszczenie podopiecznych w poszczególnych pomieszczeniach, powiadomianie innych osób celem wzmocnienia skuteczności interwencji lub zastępowanie ich w pełnionych obowiązkach, przejęcie oponenta po interwencji celem prowadzenia oddziaływań pedagogiczno-psychologicznych itp. Ról podczas działań interwencyjnych jest tyle iloma pracownikami dysponujemy.

W krajach Europy Zachodniej (m.in. Wielka Brytania, Skandynawia) interwencja jest nauczana jako przedmiot. Również nowo zatrudniony pracownik musi przejść takie szkolenie zanim rozpocznie pracę z nieletnimi. Profesjonalny pracownik ma być przygotowany komplementarnie do wykonania nałożonych na niego obowiązków. Zwłaszcza związanych z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa podopiecznym. W naszym kraju jesteśmy na początku tej drogi. Pracownicy otrzymując właściwe narzędzie będą w stanie działać skutecznie w sytuacjach kryzysowych. Jest to proces budowania systemu bezpieczeństwa wewnątrz placówki. Bezpieczeństwa wszystkich.

Bibliografia

M.Talaga, M.Pięta, Interwencja fizyczna, Wyd.Wojownicy, Wrocław 2021.

Notka o autorze:

mgr Michał Talaga – major Służby Więziennej, funkcjonariusz Zakładu Karnego w Rawiczu, absolwent m.in. socjologii na Uniwersytecie Szczecińskim, instruktor samoobrony i technik interwencji, instruktor Fairbairn WWII Close Quarters Combat oraz posiadacz najwyższego stopnia instruktorskiego Explosive Self Defence System. Instruktor Ronin System oraz systemu instynktownego strzelania Pointshooting. Stworzył koncept stosowania interwencji fizycznej wobec nieletnich w sytuacjach kryzysowych. Prowadzi w całej Polsce szkolenia ze środków przymusu bezpośredniego oraz interwencji fizycznej w placówkach pracy z dziećmi i młodzieżą. Nauczyciel akademicki. Autor wielu projektów szkoleniowych oraz propagator włączenia w kanon przedmiotów obowiązkowych kierunku Pedagogika zajęć z interwencji fizycznej czy środków przymusu bezpośredniego. Realizuje projekty badawcze w tym zakresie. Opublikował kilka pozycji książkowych na ten temat. Redaktor naczelnny pisma Wojownicy. Prowadzi Biuro Szkoleń Specjalnych realizujące różnorakie zlecenia szkoleniowe dla organizacji i instytucji.